

מחלין לו את הנדר [והיינו התרת נדר על ידי חכם].

עצמות.

מאי "אש של עצמות? — אמר אביי: אשתא דגרמי.

עוד אמר משה בתפלתו [שם פסוק יג] "זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם כך וגו'".

מבררת הגמרא מאי "נשבעת להם כך"? — אמר רבי אלעזר: אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם! אלמלא נשבעת להם בשמים וארץ, הייתי אומר בשם ששמים וארץ יכולים להיות בטלים, (16) כך שבועתך יכולה שתהיה בטלה. ואולם עכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול [שנאמר בעקידת יצחק "בי נשבעתי"], הרי מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים — כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים.

נאמר שם בסוף הפסוק: "ותדבר אליהם, ארבה את זרעכם ככוכבי השמים, וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם".

ושמואל אמר: "ויחל" מלשון "חלל" הוא, מלמד שמסר משה עצמו למיתה עליהם! ותלה את המשך חייו בקיומם, שנאמר [שמות לב לב] "ואם איך, מחני נא מספרך". (14)

אמר רבא אמר רב יצחק: "ויחל" מלשון חלות הוא, מלמד שהחלה [גרם שתחול] עליהם מדת הרחמים!

ורבנן אמרי: "ויחל" לשון חולין הוא, מלמד שאמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, חולין (15) הוא לך מעשות כדבר הזה — להשמיד את ישראל!

עוד שנינו על הכתוב "ויחל משה את פני ה'" — תניא: רבי אלעזר הגדול אומר "ויחל" מלשון "אחיל" הוא [ויתבאר בסמוך], מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא, עד שאחזתו "אחילו".

מאי "אחילו"? — אמר רבי אלעזר: אש של

[שם] ביאר "מחני מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם", ולדבריו מובן למה הוצרכו ללמוד מלשון "חלל" שמסר נפשו, כי "מחני" אינו אלא מן התורה.

15. ביאר המהרש"א שכוונתו כטענת אברהם בתפלתו על סדום [בראשית יח כה] "חלילה לך מעשות כדבר הזה — להמית צדיק עם רשע" ודרשו [ע"ז מה א] "חולין הוא לך", וא"כ מסתבר שזו היתה גם טענת משה, שבזכות הצדיקים שבעם לא ישמיד את כלם.

16. בשפתי חכמים ביאר שהכוונה למה שמצינו

וראה בגור אריה [בראשית ט ט] שרק אם דבר ה' נאמר בלשון שבועה יש לה התרה, אך אם נתן "אות", הרי הוא חזק וקיים ואין לו התרה. ובמשנה למלך [נדרים ז ט] הקשה לשיטת הירושלמי שנוגע בדבר אינו יכול להתיר נדר, איך התיר משה, והרי לולי היתרו היה יורד מגדולתו, וראה קהלות יעקב [נדרים טז].

14. ראה בר"ה [טז ב] שמקרא זה למדו שג' ספרים נפתחים בר"ה, [מחני משל רשעים, מספרך משל צדיקים וכו'], וביאר התוס' רי"ד שאמר אל תגייעי לר"ה להכתב באחד מהספרים, וכן ביאר הרשב"ם [שמות לב לב]. אך רש"י